

Utbud och dimensionering gymnasial utbildning

Skåne och västra Blekinge

Caroline Åkesson, 2023-12-05



Innehåll

Förord	2
Utblick mot forskning om utbud och dimensionering	2
Sammanfattning	4
Inledning	6
Metodanmärkingar	7
Beskrivning av regionen	8
Stora skillnader mellan delregionerna	8
Tre program - hälften av eleverna	9
Yrkesprogrammen har ökat	10
Att ta hänsyn till i utbudsplaneringen	11
Ungdomarnas efterfrågan och arbetsmarknadens behov	11
Gymnasiemarknaden är en utmaning för utbudsplaneringen	12
Hänsyn till strukturella omständigheter	13
Att påverka ungdomarnas preferenser	13
I vilken utsträckning tar eleverna gymnasieexamen?	14
En bedömning av utbudet	15
Andelen elever på högskoleförberedande program bör minska	15
Utmaningar för de flesta yrkesprogrammen	16
Olika situationer för de högskoleförberedande programmen	20
Avslutande diskussion	22
Bilaga 1: Fördjupad information för yrkesprogrammen	23
Bilaga 2: Fördjupad information för de högskoleförberedande programmen	30

Förord

Utblick mot forskning om utbud och dimensionering

Området utbud och dimensionering samt ungdomars val till gymnasiestudier har studerats i flera tidigare svenska forskningsstudier. Här nedan finner ni ett urval av den forskning som finns inom området och som kan bidra med ytterligare perspektiv. I Skolverkets rapport *Kunskapsöversikt om faktorer som har betydelse för elevers val av utbildning på gymnasial nivå* (2022) adresseras många av de frågor som också lyfts fram i den regionala rapporten. Bland annat diskuteras vilka mekanismer som styr elevers val av utbildning och varför yrkesprogrammen väljs bort av många ungdomar.

Skolverket kommenterar att forskningen om gymnasieval ofta lyfter fram att ungdomars sociala bakgrund, samt fördelningen stad och land, visat sig påverka deras val av gymnasieprogram. Vidare beskriver rapporten forskningsstudier som belyser att den sociala bakgrunden också påverkar ungdomars bild av utbildningsalternativ och deras föreställning om vilka som är önskvärda (2022). I rapporten diskuteras även ungdomars risktagande i relation till tidigare studier inom sociologisk forskning. I denna forskning lyfter man fram att en vanlig reaktion vid val är riskundvikande. Här menar forskarna att ungas sociala tillhörighet styr valet då det finns en strävan att uppnå eller behålla social status. Detta skapar olika val för olika grupper. I rapporten från Skolverket hänvisas också till rapporten Ungdomsbarometern från 2020 som lyfter fram ytterligare en mekanism som styr elevers val: kamratgrupp. Hur arbetar vi med ungas val och kamraters påverkan inför skolvalet idag?

Mats Thelin kommenterar också kamraters roll och ungdomars uppfattning om programs olika status i sin avhandling *Valfrihetens geografi och rationella gymnasieval - En experimentell studie om elevers preferenser vid val av skola* (2019). Dock menar Thelin utifrån sin forskning att kamratvalet har en större betydelse för elever i mellanskiktet i betyg samt för elever med lägre social status. Han lyfter vidare fram att han i sin undersökning ser en mindre skillnad mellan stad och land i elevers val till gymnasiet än tidigare forskning gjort gällande. Thelin menar utifrån sin studie att betygssnittet är det som i större utsträckning påverkar elevers utrymme att göra aktiva val vidare.

I avhandlingen ställs bland annat också frågan om valfrihet i relation till elevers grupptillhörighet, sociala tillhörighet och betyg. Han diskuterar hur marknadskrafterna har påverkat ungas val till gymnasiet och lyfter Studie och yrkesvägledares (SYV) och andra vuxnas roll i ungas val. I sin avhandling kommenterar han även ungas föreställningar om gymnasieutbildningar: "Eftersom avhandlingen visar att alla elever (och i synnerhet elever med låga betyg) inte bara har ett intresse för utbildningen i sig, utan även för vad som erbjuds där utöver, reser det en rad frågor. Hur kan staten och kommunerna agera för att eleverna i sina val inte ska fokusera på faktorer som egentligen inte har någon primär betydelse för deras egen och samhällets kunskapsutveckling? Hur ska skolorna egentligen få marknadsföra sig i framtiden och vad ska få erbjudas (2019)? Thelin betonar att frågan om likvärdighet och stöd för elever att göra kunskapsbaserade val till gymnasiet är viktig att

arbeta vidare med för att undvika ett sämre utbildningssystem i stort med ökade skillnader. Här kan både SYV:ar och andra vuxnas roll ha betydelse för hur stor kunskap unga får inför sitt val till gymnasiet.

Ett längre historiskt perspektiv och genomlysning av ungas val och strategier över tid inför gymnasievalet går att läsa i Johanna Melléns avhandling *Stability and Change Policy, options and choice in Swedish upper secondary education* (2021). Mellén syftar i sin avhandling till att identifiera luckor och fördjupa kunskapen om vad Mellén beskriver som "elevrekrytering" (2021). I sin avhandling beskriver och problematiserar hon framväxten av gymnasieskolan och dess programorganisation över tid: Något hon menar också påverkat ungas val till gymnasiet. Hon kommenterar utifrån sin genomlysning att det behövs både mera forskning och mer politisk diskussion kring den uppdelning mellan teori/praktik och natur/samhälle som hon utifrån sin studie menar skapar och återskapar en utbildningsorganisation som bär med sig sociala skillnader. Hon menar även att det behövs mer diskussion om när differentieringen mot vidare utbildning/arbetsmarknad ska ske då synen på utbildning och utbildningsmöjligheter över tid har förändrats. När väljer unga idag yrkesinriktning för framtiden? Hur ser unga idag på sitt framtida yrkesliv?

Även i Skolverkets rapport kommenterar man behovet av mer nationell forskning. Man beskriver utbildningsval som en komplex process och många gånger ett resultat av kompromisser. Vidare efterlyses en utvecklad karriärvägledning men också ett fortsatt arbete med attityder till yrkes- och högskoleutbildningar. I detta sammanhang diskuterar också Skolverket föreställningar om olika programs status och att det behövs en fortsatt diskussion och ett arbete vidare med dessa.

I rapporten om regionala förutsättningar och elevers val, delregionala skillnader samt relation till nationella mål kan forskningsperspektiven ovan kring bland annat likvärdighet, utbildningarnas fortsatta utveckling, ungas möjlighet och tillgång till kunskap om gymnasieutbildningar samt diskussionen om utbildning, kunskap och arbetsmarknad förhoppningsvis bidra till fler nyanser och större kunskap i arbetet vidare med utbud och dimensionering i regionen.

Referenser

- Mellén, J (2021) [*Stability and Change Policy, options, and choice in Swedish upper secondary education*](#), Göteborgs universitet, Göteborg
- Skolverket (2022), [*Kunskapsöversikt om faktorer som har betydelse för elevers val av utbildning på gymnasial nivå*](#), Skolverket, Stockholm
- SOU 2020:33 (2020) *Gemensamt ansvar – en modell för planering och dimensionering av gymnasial utbildning*
- Thelin, M. (2019). *Valfrihetens geografi och rationella gymnasieval - En experimentell studie om elevers preferenser vid val av skola*. Doktorsavhandling. Uppsala universitet. Geographica 25. Uppsala: Department of Social and Economic Geography.
- [*Ungdomsbarometern \(2020\) Generation Z*](#) (Hämtad:2021-09-14).

Sammanfattning

Dimensioneringen av utbildningsplatser i gymnasieskolan ska enligt skollagen ta hänsyn till såväl vad ungdomarna efterfrågar som arbetsmarknadens behov. Beaktandet av arbetsmarknadens behov är nytt och infördes i skollagen 1 juli, 2023.

Antagningsläget idag är att elevernas efterfrågan tillgodoses. Regionalt finns inget program där det är en brist på platser i avseendet att antal sökande är tydligt större än antal platser. Inte heller delregionalt finns det något program där det uppenbart saknas platser. Det är betydligt vanligare att program har ett överutbud; att det finns fler platser än sökande och i slutändan färre antagna än tillgängliga platser. Överutbudet är relativt sett vanligare på yrkesprogrammen jämfört med de högskoleförberedande programmen.

Följande bedömningar görs angående inriktningen på det framtida utbudet av gymnasieutbildningar:

Yrkesprogram

Andelen elever som antas på yrkesprogram bör öka tillsammans med antalet tillgängliga platser. Bedömningen är att det finns sex yrkesprogram där det idag råder balans utifrån arbetsmarknadens behov. För fyra av dessa är det också balans mellan ungdomarnas efterfrågan och tillgängliga platser, och således behövs inga utbudsförändringar. För de två återstående finns det för närvarande fler platser än sökande och här bör erbjudna platser minska.

För de sex övriga yrkesprogrammen är situationen att det finns en brist på yrkesutbildade. Programmen är idag i balans mellan sökande och platser eller har färre sökande än erbjudna platser. För dessa program behöver fler elever antas men även antalet platser öka. I vissa fall behövs det säkerställas att fler elever söker programmet innan det byggs ut så att det inte skapar ett ytterligare överutbud.

Högskoleförberedande program

Andelen elever som antas på högskoleförberedande program bör följaktligen minska. Det estetiska programmet och teknikprogrammet har idag ett överutbud och här bör inriktningen vara att minska utbudet. Söktrycket på ekonomiprogrammet har ökat under senare år och här kan finnas anledning att överväga att öka antalet tillgängliga platser om söktrycket fortsätter att öka. Både det naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga programmet har i vissa delregioner en tendens till överutbud och inriktningen bör vara att minska något på antal tillgängliga platser. Det humanistiska programmet är regionens minsta och finns enbart i två delregioner. Här är bedömningen att utbudet inte bör förändras.

Faktorer att ta hänsyn till

Samtidigt beräknas antalet 16-åringar att öka i regionen fram till 2026. Det innebär att antalet platser på de högskoleförberedande programmen inte nödvändigtvis bör minska fram till dess. Däremot bör inriktningen vara att öka antalet antagna elever på yrkesprogrammen och anpassa utbudet utifrån detta.

För samtliga regionala bedömningar finns det delregionala skillnader som kan innebära att inriktningen på utbudet kan gå i olika riktningar i olika delregioner. För flera program behöver man också ta hänsyn till om deras inriktningar är relativt specialiserade i sin karaktär och anpassa utbudet utifrån det.

Även om man fastställer utbudets inriktning enligt ovan betyder inte det automatiskt att det uppstår en balans mellan ungdomarnas efterfrågan, utbudet av platser och ungdomarnas efterfrågan och arbetsmarknadens behov.

Det finns även andra faktorer att ta hänsyn till i utbudsplaneringen för att uppnå en balans mellan ungdomarnas efterfrågan och arbetsmarknadens behov. Även om man bestämmer en utbudsriktning är det inte säkert att den effekt som eftersträvas uppnås. Det krävs också att ungdomarna efterfrågar de utbildningar som erbjuds och att det finns ett gott samarbete mellan huvudmän kring utbud och dimensionering. Det finns praktiska omständigheter som tillgång till lokaler och personal samt möjligheter för elever att pendla som påverkar möjligheterna att förändra utbudet enligt intention.

Inledning

Detta underlag är en övergripande bedömning av utbudet och dimensioneringen av gymnasieskolan i samverkansområdet för Skåne och västra Blekinge. Syftet är att ge en beskrivning av nuläget och utmaningar i planeringen av det gemensamma gymnasieutbudet. I förlängningen är syftet också att förbättra balansen mellan utbud och efterfrågan i regionen.

Underlaget till denna rapport är de fem delregionala underlagen och analyser från antagningskanslier. Dessutom har Skolverkets regionala planeringsunderlag för gymnasieutbildning för Skåne och Blekinge använts som underlag.¹

Inom gymnasieskolan finns idag 18 nationella program. Av dessa är tolv yrkesprogram och sex är högskoleförberedande. Det är dessa program som tas upp i rapporten. Det finns också fyra introduktionsprogram vilka syftar till att elever som inte är behöriga till ett nationellt program ska bli behöriga och få möjlighet att komma in på ett nationellt program, eller leda till att eleverna får ett arbete. Dessutom finns det ett antal riksrekryterande program som går att söka på lika villkor oavsett boendeort.

Tabell 1: Nationella program i gymnasieskolan.

Förkortningar	Program	Programtyp
BA	Bygg- och anläggningsprogrammet	Yrkesprogram
BF	Barn- och fritidsprogrammet	Yrkesprogram
EE	El- och energiprogrammet	Yrkesprogram
EK	Ekonomiprogrammet	Högskoleförberedande
ES	Estetiska programmet	Högskoleförberedande
FS	Försäljnings- och serviceprogrammet	Yrkesprogram
FT	Fordons- och transportprogrammet	Yrkesprogram
HT	Hotell- och turismprogrammet	Yrkesprogram
HU	Humanistiska programmet	Högskoleförberedande
HV	Hantverksprogrammet ²	Yrkesprogram
IN	Industritekniska programmet	Yrkesprogram
NA	Naturvetenskapsprogrammet	Högskoleförberedande
NB	Naturbruksprogrammet	Yrkesprogram
RL	Restaurang- och livsmedelsprogrammet	Yrkesprogram
SA	Samhällsvetenskapsprogrammet	Högskoleförberedande
TE	Teknikprogrammet	Högskoleförberedande
VF	VVS- och fastighetsprogrammet	Yrkesprogram
VO	Vård- och omsorgsprogrammet	Yrkesprogram

¹ Skolverket (2023). Regionalt planeringsunderlag för gymnasial utbildning, Skåne län, samt Regionalt planeringsunderlag (2023) för gymnasial utbildning, Blekinge län.

² Programmet kommer att ersättas av frisör- och stylistprogrammet hösten 2025. Nationellt idag läser nio av tio elever på hantverksprogrammet en inriktning som motsvarar det nya programmet.

Rapporten kommer först att beskriva samverkansområdet Skåne och västra Blekinge utifrån hur många elever som antas, till vilka program och fördelningen mellan kommunala och fristående gymnasieskolor. Därefter följer en diskussion om vilka faktorer som måste tas hänsyn till vid planeringen av gymnasieskolans dimensionering. Slutligen kommer en bedömning av vilken inriktning utbudsplaneringen bör ta, huvudsakligen från ett regionalt perspektiv. Men även delregionala perspektiv kan lyftas på en övergripande nivå. I bilagorna finns mer detaljerad information kring de enskilda programmen.

Metodanmärkningar

De siffror som redovisas, om inget annat anges, omfattar nationella program till både kommunala och fristående gymnasieskolor. Således är de elever som är antagna på ett programinriktat val mot något av de nationella programmen ej inräknade.³ I vissa resonemang kommer hänsyn att tas till och skillnader redovisas för andelar i kommunala och fristående gymnasieskolor.

Siffrorna på delregional nivå är baserade på var gymnasieskolan är fysiskt belägen och inte utifrån var eleven är folkbokförd.

Programinriktningar kommer att analyseras närmare i denna analys. Inriktningsfrågan är främst intressant på flera av yrkesprogrammen eftersom de riktar sig mot olika yrken.⁴ Av de högskoleförberedande programmen är det framförallt det estetiska programmet där inriktningsfrågan är viktig att ta hänsyn till men till viss del även teknikprogrammet.

³ En elev som inte är behörig till nationella program kan bli antagen på ett programinriktat val inriktat mot ett specifikt nationellt program i syfte att eleven så snart som möjligt ska uppnå behörighet och bli antagna till det nationella programmet i fråga.

⁴ För Försäljnings- och serviceprogrammet, Hotell- och turismprogrammet samt Vård- och omsorgsprogrammet finns inga inriktningar.

Beskrivning av regionen

Det finns fem delregioner i samverkansområdet Skåne och västra Blekinge och nedan finns vilka kommuner som ingår i respektive delområde.

- **Sydväst:** Burlöv, Eslöv, Hörby, Höör, Kävlinge, Lomma, Lund, Malmö, Skurup, Staffanstorps, Svedala, Trelleborg och Vellinge.
- **Sydost:** Simrishamn, Sjöbo, Tomelilla och Ystad.
- **Nordväst:** Bjuv, Båstad, Helsingborg, Höganäs, Klippan, Landskrona, Perstorp, Svalöv, Åstorp, Ängelholm och Örkeljunga.
- **Nordost:** Bromölla, Hässleholm, Kristianstad, Osby och Östra Göinge.
- **Västra Blekinge:** Karlshamn, Olofström, Ronneby och Sölvesborg.

Stora skillnader mellan delregionerna

Det är stora skillnader mellan delregionerna utifrån hur många elever som antas till gymnasieskolan (se tabell 2 nedan). Sydväst har omkring tio gånger så många elever antagna i årskurs 1 jämfört med Sydost och Västra Blekinge och något mer än dubbelt så många som den näst största delregionen som är Nordväst. Något mer än hälften (53 procent) av alla antagna elever till årskurs 1 i regionen blev 2023 antagen till en gymnasieskola belägen i Sydväst.

I samtliga delregioner blir en majoritet av eleverna antagna till kommunala gymnasieskolor. Men det finns stora skillnader; från Västra Blekinge där hela 97 procent av eleverna är antagna till kommunala skolor till Nordväst där motsvarande andel är 54 procent.

Det finns också skillnader i delregionerna i hur stor andel elever som blir antagna på högskoleförberedande program, från 75 procent i Sydväst till 40 procent i Sydost.

Tabell 2: Vissa nyckelmått för antagna elever delregionerna och totalt, 2023 års siffror

	Sydväst	Sydost	Nordväst	Nordost	Västra Blekinge	Totalt
Antagna högskoleförberedande	6 486	324	2 409	1 041	538	10 798
Antagna yrkesprogram	2 224	484	1 540	865	394	5 507
Antagna totalt	8 710	808	3 949	1 906	932	16 305
Andel antagna på högskoleförberedande	74 %	40 %	61 %	55 %	58 %	66 %
Andel antagna på kommunala skolor	62 %	77 %	54 %	71 %	97 %	64 %
Andel antagna kommunala skolor, högskoleförberedande	64 %	95 %	47 %	67 %	99 %	64 %
Andel antagna, kommunala skolor, yrkesprogram	57 %	67 %	64 %	76 %	93 %	64 %

Tre program - hälften av eleverna

De tre största programmen - samhällsprogrammet, ekonomiprogrammet och naturvetenskapsprogrammet – har tillsammans något mer än hälften av samtliga antagna elever i regionen. Samtidigt finns det fyra program som vardera har runt 1 procent eller lägre av samtliga antagna elever.

Avslutningsvis redovisas antal platser, behöriga förstahandssökande och antagna och andel antagna på kommunala skolor per program per delregion i rapporten.

Tabell 3: Antagna elever per program, 2023 års siffror

	Antal antagna	Andel av antagna	Andel antagna på kommunala skolor
Samhälle	3 376	20,7 %	64 %
Ekonomi	2 675	16,4 %	66 %
Natur	2 440	15,0 %	67 %
Teknik	1 134	7,0 %	72 %
Estet	1 095	6,7 %	43 %
El och energi	878	5,4 %	63 %
Barn och fritid	669	4,1 %	81 %
Försäljning och service	574	3,5 %	72 %
Fordon och transport	573	3,5 %	78 %
Naturbruk	558	3,4 %	19 %
Bygg och anläggning	542	3,3 %	81 %
Vård och omsorg	540	3,3 %	52 %
Hantverk	386	2,4 %	32 %
Restaurang och livsmedel	266	1,6 %	92 %
Hotell och turism	207	1,3 %	77 %
VVS och fastighet	189	1,2 %	66 %
Industriteknik	125	0,8 %	94 %
Humanistisk	78	0,5 %	100 %

Yrkesprogrammen har ökat

Mellan 2021 och 2023 så har antalet platser, behöriga förstahandssökande och antagna ökat i regionen (se tabell 4 nedan).

Antalet antagna på yrkesprogram har ökat med 9 procent vilket kan jämföras med 1,7 procent på de högskoleförberedande programmen. Det ska påpekas att den större delen av förändringarna skedde mellan 2021 och 2022 och förändringarna har varit små mellan 2022 och 2023. Även antalet platser och antal behöriga förstahandssökande har ökat mer för yrkesprogrammen jämfört med de högskoleförberedande programmen.

Några förändringar mellan 2022 och 2023 är dock värda att notera. Antalet platser på högskoleförberedande program minskade med 2,5 procent mellan 2022 och 2023, vilket också innebar en viss minskning i det totala antalet platser under samma tidsperiod. Antalet antagna till yrkesprogram ökade med 3 procent mellan 2022 och 2023. Övriga siffror var i stort sett oförändrade mellan 2022 och 2023.

Tabell 4: Utveckling platser, behöriga förstahandssökande och antagna mellan 2021 och 2023

	Totalt	Yrkesprogram	Högskoleförberedande program
Antal platser	+2,4 %	+4,5 %	+1,2 %
Antal behöriga förstahandssökande	+4,2 %	+6,7 %	+2,9 %
Antal antagna	+4,1 %	+9,1 %	+1,7 %

Trenden mot ett ökat antal förstahandssökande och antagna på yrkesprogrammen finns i samtliga delregioner och ökningen är koncentrerad till kommunala gymnasieskolor.⁵ Antalet platser på yrkesprogrammen har ökat i Sydväst, Nordost och Nordväst, medan det varit oförändrat i Sydost och västra Blekinge mellan 2021 och 2023.⁶

Om ökningen för yrkesprogrammen varit generell i regionen så har ökningen för de högskoleförberedande programmen i stort sett varit koncentrerad till Sydväst och i flera delregioner har det skett en minskning. Ökningen för de högskoleförberedande programmen har också varit något större för de fristående gymnasieskolorna.

⁵ För behöriga förstahandssökande skedde ökningen för samtliga delregioner mellan 2021 och 2022. För antalet antagna har den varit kontinuerlig mellan 2021 och 2023 i Sydväst, Nordväst och Nordost.

⁶ För Nordväst och Nordost skedde hela ökningen mellan 2021 och 2022.

Att ta hänsyn till i utbudsplaneringen

En grundläggande utgångspunkt enligt skollagen är att ungdomarna ska erbjudas ett allsidigt utbud som tar hänsyn till ungdomarnas efterfrågan på gymnasial utbildning och arbetsmarknadens behov.⁷ Att utbudet ska ta hänsyn till arbetsmarknadens behov infördes i skollagen den 1 juli 2023. Syftet med lagändringen är att underlätta ungdomars och vuxnas etablering på arbetsmarknaden samt att förbättra kompetensförsörjningen till välfärd och näringsliv.

Genom att ta hänsyn till dessa faktorer går det att fastställa en utgångspunkt eller inriktning på hur utbudet bör dimensioneras. Ur ett kommunalt perspektiv när det gäller att ge rekommendationer kring eller att fastställa dimensioneringen av gymnasieskolan är det fler omständigheter som behöver tas hänsyn till.

För att nå ett ändamålsenligt utbud behöver utbudsplaneringen också ta i beaktande andra faktorer. Detta för att uppskatta om det är möjligt eller meningsfullt att göra utbudsförändringar så att de också får effekten att ungdomarna kommer att söka utbildningarna i den utsträckning som eftersträvas.

Det är till exempel hur huvudmännen för utbildningarna samarbetar, möjligheter för ungdomarna att pendla och tillgång till lokaler och personal. Det är faktorer som kan påverka vilka effekter som kan uppstå vid förändring av utbud och dimensionering.

Därutöver för att på ett bra sätt balansera elevernas efterfrågan och arbetsmarknadens behov kan det behövas insatser för att påverka elevernas preferenser för gymnasieutbildning, så att de söker sig till utbildningar där det finns ett stort behov från arbetsmarknadens perspektiv. Även i vilken utsträckning elever från olika program fullföljer sin gymnasieutbildning kan vara en omständighet att ta hänsyn till.

Vi kommer att diskutera samtliga dessa faktorer lite mer ingående nedan.

Ungdomarnas efterfrågan och arbetsmarknadens behov

Utbudsplaneringen påbörjas i en analys av vilka utbildningar ungdomarna söker och antas och vilka yrkesgrupper arbetsmarknaden efterfrågar. Genom att väga samman de båda faktorerna får vi en inriktning på hur utbudet bör planeras och dimensioneras.

⁷ Se 16 kap. 42 § och 15 kap. 30b § skollagen (2010:800). Hemkommunen har ansvaret för att gymnasiebehöriga ungdomar i kommunen erbjuds utbildning på nationella program. När det allsidiga urvalet ska bedömas får kommunen även ta hänsyn till utbudet hos enskilda huvudmän. Om kommunen ingår i ett samverkansområde får man även till hänsyn till utbudet i de andra kommuner som ingår i samverkansområdet. Det innebär att en grundläggande målsättning för samverkansregionen Skåne och västra Blekinge är det finns ett allsidigt urval av nationella program och inriktningar.

Utifrån dessa faktorer är det relativt enkelt att fastställa inriktningen på utbudet i de fall då efterfrågan på utbildning och arbetsmarknadens behov överensstämmer. Men det kan uppstå en konfliktsituation i det fall det finns en liten efterfrågan och ett stort behov eller det omvända.

Vi når ingen effekt genom att öka utbudet för en utbildning som ingen efterfrågar, det leder inte till att hänsyn tas till elevernas efterfrågan eller arbetsmarknadens behov. Här är det i ett första skede inte nödvändigtvis ett ökat utbud som är den första åtgärden utan att få ungdomarna att söka sig till utbildningen.

I situationen med en stor efterfrågan och litet behov uppfylls förvisso ungdomarnas efterfrågan, men genom att utgå ifrån hela programsammansättningen så balanseras ungdomarnas efterfrågan och arbetsmarknadens behov bättre genom att minska utbudet till fördel för andra program med större behov från arbetsmarknaden.

I båda fallen är vägen till en bättre balans att försöka påverka ungdomarnas preferenser för utbildning och därigenom göra andra val som ligger i linje med arbetsmarknadens behov. Vi kommer att återkomma till denna fråga längre ner.

Lagändringen som nu innebär att hänsyn ska tas till arbetsmarknadens behov går att se ur flera perspektiv. Ur ett perspektiv sätts fokus på att ungdomar i viss utsträckning behöver förändra inställning och intresse till yrkesförberedande program för att det ska vara möjligt att ta hänsyn till både ungdomarnas preferenser och arbetsmarknadens behov.

Det andra perspektivet är att ungdomarna ska få sina val tillgodosedda och dimensioneringen av gymnasieskolan ska vara ekonomiskt hållbar. Det är en förändring som kan ta tid.

Gymnasiemarknaden är en utmaning för utbudsplaneringen

En utmaning i utbudsplaneringen uppstår utifrån hur gymnasiemarknaden är reglerad och fungerar.

Ungdomarnas valmöjlighet i ett samverkansområde begränsas inte av vem som är huvudman till gymnasieskolan, vilket också i praktiken medför att ungdomarna i sitt gymnasieval inte begränsas av kommungränser. Det kan uttryckas som att efterfrågan på gymnasieutbildningar i stor utsträckning är rörlig, även om det såklart finns begränsningar i form av rimlig pendlingstid.

Utbudet av gymnasieutbildningar bestäms inom ett pendlingsområde av flera aktörer. Det kan vara flera kommuner samt enskilda huvudmän. Samtidigt som en kommun har formell beslutanderätt över gymnasieutbudet i sin kommun påverkas den av hur

de andra aktörerna agerar utbudsmässigt och hur ungdomarna efterfrågar utbildningsplatser. Det är också den enskilda kommunen som tar den ekonomiska risken för utbudet vilket kan leda till att utbudet styrs mot "säkra" program och platser där efterfrågan från eleverna är hög och med mindre hänsyn till arbetsmarknadens behov eller att ungdomarna ska ha ett brett tillgängligt utbud.

Kombinationen av att eleverna är fria att söka i regionen och flera decentraliserade beslut om utbudet innebär att ingen fullt ut styr utbudet samtidigt som efterfrågan på utbildningen kan vara svår att förutse från ett huvudmannaperspektiv. Inom rådande lagstiftning kan dock de osäkerheter som gymnasie marknaden ger upphov till, till viss del hanteras. Att huvudmännen samverkar vid utbudsplaneringen minskar en kommuns osäkerhet om hur andra agerar. Det innebär att beslutet om den totala utbudsplaneringen inte blir lika splittrad och sammanantaget, ur ett regionalt och delregionalt perspektiv, är det möjligt att kontrollera fler parametrar i utbudsplaneringen.

Denna planeringsprocess i samverkansområdet har också samverkan mellan de kommunala huvudmännen som syfte och det är också önskvärt att ha en god samverkan med de enskilda huvudmännen. Andra tänkbara åtgärder är samarbete mellan kommuner när det gäller var utbildningen är förlagd under hela studieperioden och hur vissa program finansieras. De senare åtgärderna kan framförallt vara aktuella om det är stora skillnader mellan inriktningarna på ett program och om det finns en osäkerhet på hur många som kommer att söka ett program.

Hänsyn till strukturella omständigheter

Det finns också vissa strukturella eller praktiska omständigheter att ta hänsyn till i utbudsplaneringen, på kort sikt. En uppenbar omständighet är om antalet ungdomar i gymnasieålder ökar eller minskar över tid.

Sedan finns det faktorer som antingen kan begränsa eller möjliggöra utbudsförändringar utifrån mer praktiska omständigheter. Det kan gälla tillgången till lokaler och personal för vissa program. Tillgången till arbetsplatsförlagt lärande (APL) är också en faktor att ta hänsyn till för yrkesprogrammen där det är ett krav att kurser eller delar av kurser ska genomföras hos en arbetsgivare i minst 15 veckor. Därtill kan möjligheter till pendling också påverka effekterna av utbudsförändringar. Förändringar i kollektivtrafiken kan också leda till att pendling möjliggörs eller försvåras.

Att påverka ungdomarnas preferenser

Som diskuterades kort ovan är förändringar i ungdomarnas preferenser om utbildningsval en väg framåt för att hantera obalanser mellan vad de efterfrågar och arbetsmarknadens behov.

Elevernas preferenser kan påverkas genom olika typer av information i syfte att ge eleverna så god kunskap som möjligt om valalternativ och framtida möjligheter utifrån dessa. Det kan till exempel vara studie- och yrkesvägledning både för elever i grundskolan men även till vårdnadshavare. Det kan också vara information om olika yrken från branschorganisationer. Sammantaget bör denna information ge en balanserad bild av olika valmöjligheter och öka ungdomarnas kunskap i frågan.

Det kan heller inte uteslutas att utbudsförändringar kan förändra efterfrågan på utbildningar, framförallt om det handlar om en nyetablering eller stängning av ett program i en kommun. Ett ökat utbud för ett program kan leda till en ökad efterfrågan om det blir kortare pendlingstid för en grupp ungdomar. Likaså kan ett minskat utbud för ett program leda till att ungdomarna efterfrågar andra utbildningar i större utsträckning om det blir längre pendlingstid för en grupp ungdomar till det program där utbudet minskade. Det är således viktigt att analysera ungdomarnas preferenser när utbudsförändringar ska genomföras och hur ungdomarna kan påverkas av dessa.

I vilken utsträckning tar eleverna gymnasieexamen?

En gymnasieexamen är generellt sett gynnsam för att bli etablerad på arbetsmarknaden och ett krav för att vara behörig till högskolestudier.

Skolverket har i en rapport visat att sannolikheten att ta gymnasieexamen inom tre år minskar kraftigt om du har låga meritvärden i grundskolan.⁸ Sannolikheten är tydligare för de elever som läser högskoleförberedande program. Till exempel om eleven hade 180 i meritvärde i årskurs 9 var sannolikheten att ta gymnasieexamen inom tre år på ett högskoleförberedande program runt 25 procent, medan den var 60 procent på ett yrkesprogram. Det finns också ganska stora skillnader mellan de högskoleförberedande programmen där det naturvetenskapliga programmet har lägst examensfrekvens i förhållande till ett givet meritvärde. Även teknikprogrammet har något lägre examensfrekvens än övriga högskoleförberedande program.

Det kan därför i utbudsplaneringen vara viktigt att ta hänsyn till i vilken utsträckning eleverna på olika program fullföljer sin gymnasieutbildning. Om den är relativt hög på ett program kan det finnas anledning att prioritera dessa program i antalet platser och motsatt minska antalet platser för program där andelen är relativt låg.

⁸ Skolverket (2022). Grundskolebetygens betydelse för resultaten i gymnasieskolan. Rapport 2022:3.

En bedömning av utbudet

I bedömningen av utbudet kommer beskrivningen att fokusera på regionen, även om vissa särskilda delregionala perspektiv kommer att lyftas fram när de i betydande utsträckning avviker från det regionala mönstret.

Bedömningen kommer att utgå ifrån ungdomarnas efterfrågan och arbetsmarknadens behov. Som diskuterades ovan är det en bedömning som ger en utgångspunkt för utbud och dimensioneringsplaneringen. Denna utgångspunkt behöver också kompletteras av bedömningar av andra omständigheter som diskuterades ovan. En sådan fördjupad analys kommer dock inte att göras i detta underlag, utan den kompletteringen sker med utgångspunkt i de delregionala planeringsunderlagen och de fortsatta diskussionerna utifrån dessa.

Underlaget till bedömningen av ungdomarnas efterfrågan utgår ifrån tillgängliga platser, söktryck och antagna elever under de tre senaste åren. Bedömningen per program görs enligt följande:

- **Överutbud:** Färre antagna än tillgängliga platser, vilket förklaras med att det är för få sökande till de tillgängliga platserna.
- **Balans:** Antagna elever i överensstämmelse med tillgängliga platser.
- **Underutbud:** Antalet sökande är klart fler än tillgängliga platser och det finns reserver till utbildningen.

Underlaget till bedömningen av arbetsmarknadens behov har gjorts utifrån Skolverkets planeringsunderlag och delregionernas bedömningar. Bedömningen per program görs enligt följande:

- **Brist:** Det finns ett underskott av arbetskraft till de yrken som utbildningen matchar.
- **Balans:** Det finns en överensstämmelse mellan behovet av arbetskraft och det antal som utbildas.
- **Överskott:** Det finns överskott av arbetskraft till de yrken som utbildningen matchar.

Andelen elever på högskoleförberedande program bör minska

I Skolverkets planeringsunderlag är bedömningen att det finns en risk för överskott på arbetskraft med högskoleförberedande utbildning som högsta utbildningsnivå. Samtidigt finns det en risk för att brist uppstår för flera yrken som yrkesprogrammen utbildar mot. Därför är en övergripande slutsats att andelen elever på högskoleförberedande program bör minska och följaktligen att andelen elever på yrkesprogram ökar. Proportionerna som Skolverket föreslår är att 60 procent av eleverna ska gå på högskoleförberedande program jämfört med 66 procent idag.

Antalsmässigt är det drygt 100 fler lediga platser på yrkesprogrammen jämfört med de högskoleförberedande program. Samtidigt finns det fler platser på de högskoleförberedande programmen vilket gör att överutbudet på yrkesprogrammen procentuellt sett är större. Andelen lediga platser av det totala antalet platser är 7 procent för de högskoleförberedande programmen och 14 procent för yrkesprogrammen.

Men vi behöver också ta hänsyn till befolkningsutvecklingen. Antalet 16-åringar kommer att öka fram till 2026 med i genomsnitt knappt 3 procent per år. I antalet platser motsvarar det runt 465 elever per år, och totalt mellan 2023 och 2026 mellan 1 400 elever. Därefter finns ingen trend i befolkningsförändringarna utan antalet 16-åringar prognosticeras att öka vissa år och minska vissa.

Det innebär att även om inriktningen att minska andelen högskoleförberedande program och platser följs så betyder det inte att ett färre antal elever bör antas på högskoleförberedande programmen fram till 2026. Däremot bör inriktningen vara att öka antalet antagna elever på yrkesprogrammen och anpassa utbudet utifrån detta.

Utmaningar för de flesta yrkesprogrammen

Yrkesprogrammen kan delas in i olika kategorier utifrån ungdomarnas efterfrågan och arbetsmarknadens behov. Det kan påpekas att det inte finns något yrkesprogram där det finns ett underutbud och de är alla i balans eller har ett överutbud. Samtidigt bör det tas i beaktande att vissa yrkesprogram har få antagna elever vilket ger bedömningar som är något mer osäkra.

Det är inte heller så att det utifrån arbetsmarknadens behov finns något yrkesprogram som utbildar mot en bransch där det finns ett överskott. De är antingen i balans eller har ett underskott. Det bör också framhållas att olika bedömare, vilket framkommer i Skolverkets planeringsunderlag och delregionernas bedömningar, kan göra olika uppskattningar av arbetsmarknadens behov. I diskussionerna nedan tas detta hänsyn till, men med ambitionen att nå en samlad bedömning.

Det innebär att vi får en matris där elevens efterfrågan (balans eller överutbud) och arbetsmarknadens behov (balans eller brist) kombineras och då får vi fyra kategorier (se figur 1 nedan). Det kan finnas olika utmaningar för programmen även om de tillhör samma klassificering i matrisen nedan, vilket kommer att utvecklas i texten. Bedömningen är gjord utifrån hela regionen, och det kan finnas delregionala skillnader. Det innebär att den övergripande rekommendationen inte nödvändigtvis gäller för utbudet i samtliga delregioner. Till det kan läggas att det in många fall rör sig om program med få antagna elever, vilket kan medföra problem vid utbudsförändringar när de fördelas ner på delregional och kommunal nivå.

Figur 1: Yrkesprogrammen utifrån ungdomarnas efterfrågan och arbetsmarknadens behov

		Ungdomarnas efterfrågan	
		Balans	Överutbud
Arbetsmarknadens behov	Balans	BF, FS, HT, VF	HV, NB
	Brist	EE, IN, VO	BA, FT, RL

Det ska också påpekas att samtliga program som är kategoriserade som brist utifrån arbetsmarknadens behov behöver öka både platser och sökande. Det innebär således också att ungdomarnas efterfrågan för utbildningen behöver öka för programmen, men i något större utsträckning för yrkesprogrammen som för närvarande har ett överutbud. Utifrån Skolverkets bedömning är det relativt stora ökningarna i antalet elever utifrån dagens nivå som behövs för dessa program för att tillgodose arbetsmarknadens behov. För samtliga de sex program som kategoriseras som brist i figuren ovan rör det sig om ökningarna något under eller över 50 procent. Ökningen för det industritekniska motsvarar omkring 3 gånger så många platser som idag.

Balans i efterfrågan och arbetsmarknadens behov

Dessa yrkesprogram har ett utbud som för närvarande är i balans med arbetsmarknadens behov och elevernas önskemål. Den samlade bilden blir således att det inte finns något uppenbart behov av utbudsförändringar i dagsläget. Det ska påpekas att för vissa av dessa program är uppfattningen av arbetsmarknadens behov svårbedömd och i vissa fall splittrad mellan bedömare, vilket framöver bör bevakas. På kort sikt är bedömningen att utbudet inte behöver förändras regionalt i någon större utsträckning, även om det kan finnas delregionala behov till utbudsförändringar.

Programmen är:

- Barn- och fritidsprogrammet (BF)
- Försäljnings- och serviceprogrammet (FS)
- Hotell- och turismprogrammet (HT)
- VVS- och fastighetsprogrammet (VF)

Barn- och fritidsprogrammet har en relativt god balans mellan antagna elever och arbetsmarknadens behov. För närvarande finns ett visst överutbud i västra Blekinge.

Hotell- och turismprogrammet har i regionen haft en tydlig ökning av antagna elever sedan 2021. Arbetsmarknadens behov är ganska svårbedömt och varierar mellan delregioner, där vissa menar att det finns en brist på arbetskraft.

Försäljnings- och serviceprogrammet förändrades i upplägg och bytte namn den 1 juli 2022 och är ett gränsfall i denna kategori och skulle möjligen kunna placeras i nästa kategorisering (balans/överutbud). Antalet platser, sökande och antagna har dock tydligt ökat sedan 2021 och utvecklingen bör bevakas. Programmet är i balans i tre av

delregionerna men har snarare ett överutbud i övriga regioner. Det kan påpekas att Skolverket rekommenderar att regionen bör minska utbudet.

VVS- och fastighetsprogrammet är ett litet program och enligt vissa bedömningar finns det en risk för brist på arbetskraft i framtiden. I utbudsplaneringen finns också en utmaning med att hitta en balans mellan inriktningarna.

Samtliga program har en relativt stor andel elever på kommunala gymnasieskolor.

Överutbud och balans på arbetsmarknaden

Dessa program är för närvarande i balans med arbetsmarknadens behov samtidigt som det finns fler platser än eleverna efterfrågar. Det finns därför anledning att överväga att minska utbudet men samtidigt finns det en del omständigheter att ta hänsyn till vilka utvecklas nedan.

Programmen är:

- Hantverksprogrammet (HV)
- Naturbruksprogrammet (NB)

Naturbruksprogrammet är det program som har störst överutbud. Det är dessutom det program som har störst andel antagna elever på fristående gymnasieskolor, vilket potentiellt sett gör det svårare att reglera utbudet. Undantaget i regionen är västra Blekinge där samtliga antagna har kommunal huvudman och programmet är dessutom i balans utifrån ungdomarnas efterfrågan. Därutöver behöver man ta hänsyn till olika inriktningar då de har relativt stor variation och riktar sig mot olika typer av yrken där arbetsmarknadens behov kan variera, från överskott till brist. Det kan också påpekas att en klart högre andel av utbildade på naturbruksprogrammet går vidare till högskolestudier jämfört med genomsnittet på yrkesprogram.

Hantverksprogrammet kommer 2025 att ersättas av ett nytt nationellt program som heter frisör- och stylistprogrammet, vilket motsvarar nuvarande programinriktning mot frisör, barberare och hår- och makeupstylist. Bedömningen av utbudet görs därför i huvudsak mot denna nya inriktning och här är programmet i balans gentemot arbetsmarknadens behov. En stor andel av eleverna blir även här antagna till fristående gymnasieskolor. Utifrån Skolverkets bedömning bör inte bara antalet platser minska, utan också att det inte behöver antas lika många elever som i dag.

Balans i efterfrågan och brist utifrån arbetsmarknadens behov

För dessa program är bedömningen att fler personer behöver utbildas för att möta arbetsmarknadens behov. Utifrån elevernas önskemål är programmen för närvarande i balans. Eftersom programmen är i balans bör ett utökad utbud åtföljas av insatser för att få eleverna att söka programmen.

Programmen är:

- El- och energiprogrammet (EE)
- Industritekniska programmet (IN)
- Vård- och omsorgsprogrammet (VO)

El- och energiprogrammet är det största yrkesprogrammet i regionen. Antalet sökande till programmet ökade kraftigt mellan 2021 och 2022 men minskade något mellan 2022 och 2023. Trenden över tid ser olika ut i delregionerna. Det finns olika inriktningar i programmet som behövs tas hänsyn till vid utbudsplaneringen. En annan omständighet att ta hänsyn till är att det i vissa delregioner (Sydväst, Sydost, Nordost) finns ett överutbud på fristående gymnasieskolor och ett underutbud på kommunala.

Det industritekniska programmet är ett litet program som nästan helt domineras av att utbildningen finns på kommunala gymnasieskolor. Även här är inriktningsfrågan viktig att ta hänsyn till. I västra Blekinge finns en tendens till ett överutbud.

Vård- och omsorgsprogrammet har inga inriktningar att hänsyn till men omkring hälften av eleverna blir antagna till fristående gymnasieskolor vilket potentiellt gör det svårare att planera utbud. I Nordväst finns det för närvarande ett visst överutbud.

Överutbud och brist utifrån arbetsmarknadens behov

För dessa program är bedömningen att fler personer behöver utbildas för att möta arbetsmarknadens behov. Samtidigt finns det för närvarande ett överutbud av platser. Skillnaden för de här programmen jämfört med de som diskuterades ovan (EE, IN och VO) är på kort sikt behöver man agera för att få fler elever att söka till programmet, men på längre sikt öka utbudet.

Programmen är:

- Bygg- och anläggningsprogrammet (BA)
- Fordons- och transportprogrammet (FT)
- Restaurang- och livsmedelsprogrammet (RL)

Bygg- och anläggningsprogrammet är för närvarande i balans i västra Blekinge, men har ett överutbud i övriga delregioner. Utifrån arbetsmarknadens behov finns det risk för brist i Skåne, men situationen är mer balanserad i Blekinge.

Fordons- och transportprogrammet har ett överutbud i samtliga delregioner. Det kan dock påpekas att nationellt finns en risk för överskott på transportutbildade (till exempel buss- och lastbilsförare) enligt Skolverkets planeringsunderlag. Men både i Skåne och i Blekinge är bedömningen att det finns en brist och även branschföreträdare lyfter fram att det finns ett stort behov av transportutbildade. Det kan också nämnas att antalet sökande och antagna elever minskade något mellan 2022 och 2023.

Restaurang- och livsmedelsprogrammet har inte en lika tydlig bild när det gäller överutbud och det finns en variation mellan delregionerna. Det är därför inte en självklar kandidat i denna kategori, utan ligger någonstans mellan denna och föregående kategori (brist/balans). Samtidigt är det ett program där antalet antagna elever ökat tydligt sedan 2021. Generellt i regionen så bör inriktningen vara att fler ska söka programmet. Men i vissa delregioner handlar det också om att öka utbudet parallellt med få fler elever att söka programmet och i delregioner där det finns ett överutbud få fler elever antagna och därefter öka antalet platser.

För samtliga dessa program är en stor andel av eleverna antagna på kommunala gymnasieskolor. I utbudsplaneringen behöver man också ta hänsyn till olika inriktningar.

Olika situationer för de högskoleförberedande programmen

Det humanistiska programmet har få antagna elever och finns i två delregioner enbart på kommunala gymnasieskolor. I Sydväst är programmet i balans medan det finns ett överutbud i Nordväst. Samtidigt med bakgrund av att samverkansområdet har ett ansvar för ett allsidigt utbud av utbildningar är det ändå rimligt att inte göra några förändringar i utbudet.

Av de högskoleförberedande programmen finns det idag ett överutbud i regionen för det estetiska programmet och teknikprogrammet. I stort sett samtliga delregioner har ett överutbud för dessa båda program med undantag för teknikprogrammet i Sydost där dock endast 30 elever antas. Teknikprogrammet har haft ett minskat söktryck under senare år medan det varit stabilt för det estetiska programmet.

För dessa två program finns det anledning att överväga att minska antalet platser. Här behövs hänsyn tas till de olika inriktningarna i båda programmen, vilka i relativt stor utsträckning skiljer sig åt. En komplicerande faktor är att det bedöms finnas ett arbetsmarknadsbehov av gymnasieingenjörer. För att bli gymnasieingenjör behöver man en gymnasieexamen från teknikprogrammet eller motsvarande utbildning och läsa ett fjärde påbyggnadsår. Det kan påpekas att i Skolverkets planeringsunderlag för Skåne så föreslår man en viss minskning av utbudet och i planeringsunderlaget för Blekinge så föreslår man en viss ökning i utbudet.

För de återstående programmen; samhällsprogrammet, naturvetenskapligt program och ekonomiskt program, vilka är de tre största, finns det en hel del delregionala skillnader. Situationen utifrån balans mellan utbud och efterfrågan utifrån de kommunala och enskilda huvudmännen kan också variera samt att förhållandena kan vara olika mellan delregionerna. Därför är det lite vanskligt att göra rekommendationer på regional nivå.

Det samhällsvetenskapliga programmet är det största programmet i regionen. Antalet platser, sökande och antagna är på samma nivå 2023 som 2021. Antalet platser på det naturvetenskapliga programmet har minskat något sedan 2021 och det finns också en svag minskning i antalet antagna. Sett till hela regionen är programmen i stort sett i balans utbuds- och efterfrågemässigt men med vissa delregionala tendenser till överutbud.

Ekonomiprogrammet är det högskoleförberedande program där platser, sökande och antagna ökat mest sedan 2021, med omkring 15 procent för samtliga mått. Programmet är i stort sett i balans för samtliga delregioner men det finns också tendenser till ett underutbud i vissa delregioner. Om söktrycket skulle fortsätta att öka kan det finnas anledning att överväga att öka antalet platser i regionen.

Utifrån resonemangen ovan är det rimligt att överväga att utöka antalet platser för ekonomiprogrammet och behålla eller minska något på antalet platser på det samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga programmet. I dessa eventuella utbudsjusteringar är det viktigt att ta hänsyn till delregionala perspektiv och effekten blir också beroende på hur de enskilda huvudmännen agerar. Därför behöver man också väga in hur stor andel av eleverna som blir antagna på fristående gymnasieskolor (se tabell 2). Man behöver också, vilket diskuterades ovan, ta hänsyn till befolkningsutvecklingen.

Avslutande diskussion

Dimensioneringen av gymnasieskolan innebär flera utmaningar som man behöver ta hänsyn till och analysera för att nå ett ändamålsenligt utbud.

En grundläggande förutsättning eller utmaning är att ingen aktör fullt ut kan kontrollera utbudet, vilket i kombination med ungdomarnas frihet att söka fritt i samverkansområdet gör att de effekter som man eftersträvar i utbudsplaneringen inte nödvändigtvis materialiseras. Det innebär att på regional nivå kompliceras utbudsplaneringen av flertalet huvudmän som påverkar utbudet utifrån sina förutsättningar. Även på delregional och kommunal nivå innebär detta en utmaning.

Att ta hänsyn till ungdomarnas efterfrågan och arbetsmarknadens behov kan leda till att målkonflikter uppstår. För att uppfylla båda blir ungdomarnas preferenser ett centralt inslag och det krävs att man kan motivera elever att söka sig till yrkesprogram generellt och till specifika yrkesprogram.

En ytterligare faktor att ta hänsyn till är i vilken utsträckning elever uppfyller utbildningens mål och når gymnasieexamen. Även om det är ett ansvar utifrån hur utbildningen bedrivs är det också en faktor att ta hänsyn till i utbildningsplaneringen så att den på ett övergripande plan tar hänsyn till elevers förutsättningar, möjligheter och intressen.

Att en elev genomgår en viss utbildning innebär dock inte med nödvändighet att eleven börjar arbeta inom den sektor som utbildningen matchar. För att gymnasieutbudet ska omsättas till att uppnå arbetsmarknadens behov är övergången från gymnasieskolan till arbetslivet en viktig omständighet, förutom att ett visst antal elever utbildas inom ett visst program. Det ansvaret åligger till viss del gymnasieskolan men också branscherna för att skapa en attraktivitet för yrket.

Bilaga 1: Fördjupad information för yrkesprogrammen

Siffrorna som redovisas i tabellerna nedan är samtliga från 2023 års antagning och inkluderar fristående och kommunala gymnasieskolor. Siffrorna är delregional nivå baserade på var skolan är belägen och inte var eleverna är folkbokförda. Programmen är sorterade efter storleksordning utifrån antal platser.

El- och energiprogrammet (EE)

	Antal platser	Antal behöriga första-handssökande	Antal antagna	Andel antagna kommunal
Totalt	955	955	878	63 %
Sydväst	446	449	407	54 %
Sydost	83	70	69	55 %
Nordväst	253	263	248	67 %
Nordost	104	93	87	74 %
Västra Blekinge	69	80	67	100 %

Programmet har något mer än fem procent av samtliga antagna elever i årskurs 1 2023 och är det största yrkesprogrammet. Antal sökande och antagna elever har ökat sedan 2021. Andelen elever som blir antagna på kommunala gymnasieskolor är i nivå med genomsnittet för yrkesprogram i regionen.

Bedömningen är det kommer att bli brist på de yrkesgrupper som programmet utbildar mot. Antalet platser i regionen är i balans, med vissa variationer i delregionerna. Det finns också indikationer på att det finns vissa obalanser mellan inriktningarna i programmet.

Naturbruksprogrammet (NB)

	Antal platser	Antal behöriga första-handssökande	Antal antagna	Andel antagna kommunal
Totalt	785	541	558	19 %
Sydväst	293	179	189	9 %
Sydost	104	74	74	15 %
Nordväst	211	163	171	25 %
Nordost	136	86	87	0 %
Västra Blekinge	41	39	37	100 %

Programmet har något mer än tre procent av samtliga antagna elever i årskurs 1 2023 och är ett av de mellanstora yrkesprogrammen. En viss minskning av antalet sökande och antagna elever kan noteras mellan 2022 och 2023. Det är det program där störst andel elever går på fristående gymnasieskolor.

Arbetsmarknadsläget bedöms vara relativt balanserat även om det i ett längre perspektiv finns en tendens till att det kan bli en brist. I västra Blekinge är bedömningen att det finns risk för brist på arbetskraft på sikt. Det finns också relativt stora skillnader i efterfrågan på arbetskraft mellan olika inriktningar för programmet.

Fordons- och transportprogrammet (FT)

	Antal platser	Antal behöriga första-handssökande	Antal antagna	Andel antagna kommunal
Totalt	730	560	573	78 %
Sydväst	254	151	152	57 %
Sydost	80	46	51	100 %
Nordväst	249	219	237	79 %
Nordost	106	84	92	87 %
Västra Blekinge	41	60	41	100 %

Programmet har 3,5 procent av samtliga antagna elever i årskurs 1 2023 och är ett av de mellanstora yrkesprogrammen. En relativt stor andel av eleverna blir antagna till kommunala gymnasieskolor. Antal sökande och antagna elever minskade något mellan 2022 och 2023.

Bedömningen i Skolverkets planeringsunderlag är att det kommer att vara brist på fordonsutbildade men inte för transportutbildade nationellt. Men en bedömning regionalt och av nationella branschföreträdare säger det kommer att finnas ett stort behov av transportutbildade och även i de delregionala planeringsunderlagen nämns en brist på transportutbildade. Generellt finns det ett överutbud av antal platser, dock med undantag av västra Blekinge där det snarare finns ett underutbud.

Barn- och fritidsprogrammet (BF)

	Antal platser	Antal behöriga första-handssökande	Antal antagna	Andel antagna kommunal
Totalt	706	629	669	81 %
Sydväst	245	224	234	77 %
Sydost	72	77	73	100 %
Nordväst	191	132	181	69 %
Nordost	118	114	115	83 %
Västra Blekinge	53	61	66	100 %

Programmet har fyra procent av samtliga antagna elever i årskurs 1 2023 och är ett av de större yrkesprogrammen. Antal sökande och antagna elever har ökat mellan 2021 och 2023. En stor andel av utbildningarna drivs i kommunala regi.

Arbetsmarknadens behov bedöms vara i balans och generellt sett är utbudet i balans med vissa tendenser till ett överutbud i några regioner.

Bygg- och anläggningsprogrammet (BA)

	Antal platser	Antal behöriga första-handssökande	Antal antagna	Andel antagna kommunal
Totalt	643	508	542	81 %
Sydväst	256	181	197	69 %
Sydost	67	51	56	73 %
Nordväst	157	132	141	85 %
Nordost	110	90	96	93 %
Västra Blekinge	53	54	52	100 %

Programmet har något mer än 3 procent av samtliga antagna elever i årskurs 1 2023 och är ett av de mellanstora yrkesprogrammen. Antalet sökande och antagna elever minskade något mellan 2022 och 2023. En stor andel av eleverna blir antagna till kommunala gymnasieskolor men med viss delregional variation.

Bedömningen är att det kommer att bli en brist på byggutbildade på arbetsmarknaden. Samtidigt är den generella bilden att det finns ett överutbud av antal platser i regionen. Antalet sökande och antagna elever minskade något mellan 2022 och 2023. Det kan påpekas att programmet är i balans i västra Blekinge och enligt Skolverkets bedömning är det för närvarande också balans på arbetsmarknaden för byggutbildade i Blekinge.

Försäljnings- och serviceprogrammet (FS)

	Antal platser	Antal behöriga första-handssökande	Antal antagna	Andel antagna kommunal
Totalt	636	528	574	72 %
Sydväst	304	266	284	75 %
Sydost	53	34	35	71 %
Nordväst	112	93	108	73 %
Nordost	114	98	106	61 %
Västra Blekinge	53	37	41	76 %

Försäljnings- och serviceprogrammet förändrades i upplägg och bytte namn 1 juli 2022 från det tidigare programmet Handel och administration.

Programmet har 3,5 procent av samtliga antagna elever i årskurs 1 2023 och är ett av de mellanstora yrkesprogrammen. En relativt stor andel elever blir antagna på kommunala gymnasieskolor. Det skedde en tydlig ökning (omkring 25 procent) av

sökande och antagna elever mellan 2022 och 2023 då programmet förändrade inriktning.

Enligt Skolverkets bedömning råder det balans mellan utbud och efterfrågan på försäljnings- och serviceutbildade. Dock menar branschföreträdare att det finns behov av fler utbildade. Det finns också en osäkerhet avseende programmet och arbetsmarknadskoppling. Eftersom programmet är nytt juli 2022 finns ingen statistik på de vanligaste yrkena efter utbildningen.

Vård- och omsorgsprogrammet (VO)

	Antal platser	Antal behöriga första-handssökande	Antal antagna	Andel antagna kommunal
Totalt	597	466	540	52 %
Sydväst	246	219	233	45 %
Sydost	41	32	41	88 %
Nordväst	179	134	154	43 %
Nordost	111	65	96	58 %
Västra Blekinge	20	16	16	100 %

Programmet har något mer än 3 procent av samtliga antagna elever i årskurs 1 2023 och är ett av de mellanstora yrkesprogrammen. Antalet antagna elever har varit på samma nivå sedan 2021. Antalet sökande minskade något mellan 2022 och 2023. Andelen elever som blir antagna på fristående gymnasieskolor är relativt högt. Men det finns också stora variationer i delregionerna.

Utifrån arbetsmarknadens behov finns ett stort behov att antalet personer med utbildning inom vård och omsorg ökar. I antalet platser råder det för närvarande en balans mellan utbud och efterfrågan.

Hantverksprogrammet (HV)

	Antal platser	Antal behöriga första-handssökande	Antal antagna	Andel antagna kommunal
Totalt	430	366	386	32 %
Sydväst	222	168	180	16 %
Sydost	26	26	26	53 %
Nordväst	115	106	105	65 %
Nordost	69	54	58	19 %
Västra Blekinge	20	12	17	0 %

Programmet har knappt 2,5 procent av samtliga antagna elever i årskurs 1 2023 och är ett av de mindre yrkesprogrammen.

Från antagningen 2025 kommer programmet att ersättas av ett nytt nationellt program: frisör- och stylistprogrammet. Skolverket gör bedömningen att antalet sökande till programmet kommer att vara lägre än för det nuvarande. Det har skett en tydlig ökning av antal sökande och antagna elever sedan 2021, med runt 25 procent och den är relativt jämnt fördelad mellan delregionerna. Dock har antalet platser inte förändrats nämnvärt.

Programmet har en av de högsta andelarna av elever som blir antagna på fristående gymnasieskolor men det finns också en variation mellan delregionerna.

Restaurang- och livsmedelsprogrammet (RL)

	Antal platser	Antal behöriga första-handssökande	Antal antagna	Andel antagna kommunal
Totalt	323	246	266	92 %
Sydväst	140	115	123	94 %
Sydost	39	19	26	88 %
Nordväst	83	63	63	81 %
Nordost	50	41	44	100 %
Västra Blekinge	11	8	10	100 %

Programmet har 1,5 procent av samtliga antagna elever i årskurs 1 2023 och är ett av de mindre yrkesprogrammen. Det har funnits en kontinuerlig ökning av antalet sökande och antalet antagna elever sedan 2021. Antalet antagna elever har ökat med 38 procent sedan 2021. Ökningen är störst i Sydväst i kommunal regi, men även en viss ökning under perioden kan noteras i Nordväst och Nordost. De allra flesta eleverna blir antagna på kommunala gymnasieskolor.

Bedömningen från arbetsmarknadens perspektiv är det finns en brist på restaurang- och livsmedelsutbildade. För närvarande finns det en tendens till att det finns ett överutbud av utbildningen men det finns också delregionala skillnader.

Hotell- och turismprogrammet (HT)

	Antal platser	Antal behöriga första-handssökande	Antal antagna	Andel antagna kommunal
Totalt	218	186	207	77 %
Sydväst	114	95	114	81 %
Sydost	13	17	13	100 %
Nordväst	52	45	49	47 %
Nordost	28	22	24	100 %
Västra Blekinge	11	7	7	100 %

Programmet har något mer än en procent av samtliga antagna elever i årskurs 1 2023 och är ett av de mindre yrkesprogrammen. Programmet har dock fördubblats i både sökande och antagna sedan 2021.

Skolverkets planeringsunderlag fastställer inte det framtida arbetskraftsbehovet, eftersom SCB inte gör någon prognos för hotell- och turismutbildade. Även andra bedömningar har av olika skäl en osäkerhetsfaktor. Men det finns en identifierad brist på arbetskraft i vissa delregioner.

VVS- och fastighetsprogrammet (VF)

	Antal platser	Antal behöriga första-handssökande	Antal antagna	Andel antagna kommunal
Totalt	216	165	189	66 %
Sydväst	110	85	95	73 %
Sydost	20	21	20	0 %
Nordväst	39	26	39	69 %
Nordost	35	20	23	74 %
Västra Blekinge	12	13	12	100 %

Programmet har något mer än en procent av samtliga antagna elever i årskurs 1 2023 och är ett av de mindre yrkesprogrammen. Antalet antagna elever har varit på samma nivå sedan 2021 men antalet sökande minskade något mellan 2022 och 2023. Andelen elever som blir antagna på kommunala gymnasieskolor är i nivå med genomsnittet för yrkesprogram i regionen.

Utifrån arbetsmarknadens behov är bilden hos olika bedömare splittrad men en samlad bedömning går i riktningen att finns en risk för brist på utbildade inom området på sikt. I antalet platser råder det för närvarande en balans mellan utbud och efterfrågan. Dock finns ett visst överutbud i Nordost.

Industri tekniska programmet (IN)

	Antal platser	Antal behöriga första-handssökande	Antal antagna	Andel antagna kommunal
Totalt	140	101	125	94 %
Sydväst	15	13	16	100 %
Sydost	0	0	0	
Nordväst	45	31	44	82 %
Nordost	40	35	37	100 %
Västra Blekinge	35	22	28	100 %

Programmet har något mindre än en procent av samtliga antagna elever i årskurs 1 2023 och är det näst minsta programmet. Antalet antagna och sökande har varit stabilt sedan 2021. Nästan samtliga utbildningar bedrivs i kommunal nivå.

Skolverkets bedömning av arbetsmarknadsläget är att det kommer vara stor brist på industritekniskt utbildade. Generellt sett är programmet i balans men det finns ett visst överutbud i västra Blekinge.

Bilaga 2: Fördjupad information för de högskoleförberedande programmen

Siffrorna som redovisas i tabellerna nedan är samtliga från 2023 års antagning och inkluderar fristående och kommunala gymnasieskolor. Siffrorna är delregional nivå baserade på var skolan är belägen och inte var eleverna är folkbokförda. Programmen är sorterade efter storleksordning utifrån antal platser.

Samhällsvetenskapsprogrammet (SA)

	Antal platser	Antal behöriga första-handssökande	Antal antagna	Andel antagna kommunal
Totalt	3 612	3 436	3 376	64 %
Sydväst	2 198	2 106	2 088	66 %
Sydost	125	116	117	85 %
Nordväst	696	719	681	42 %
Nordost	371	353	344	70 %
Västra Blekinge	222	142	146	99 %

Det största programmet i regionen med något mer än en fjärdedel av samtliga antagna elever i årskurs 1 2023. Antalet platser, sökande och antagna elever har varit stabilt sedan 2021. Andelen elever som blir antagna på kommunala gymnasieskolor är i nivå med genomsnittet för högskoleförberedande i regionen men med vissa delregionala skillnader.

Programmet är i stort sett i balans i regionen, med vissa tendenser till ett överutbud.

Ekonomiprogrammet (EK)

	Antal platser	Antal behöriga första-handssökande	Antal antagna	Andel antagna kommunal
Totalt	2 765	2 958	2 682	66 %
Sydväst	1 497	1 683	1 457	63 %
Sydost	104	98	87	92 %
Nordväst	664	685	658	55 %
Nordost	305	303	291	75 %
Västra Blekinge	195	189	182	99 %

Det näst största programmet i regionen med knappt 17 procent av samtliga antagna elever i årskurs 1 2023. Programmet är det av de högskoleförberedande programmen som ökat mest sedan 2021. Antalet sökande och antagna elever har ökat med omkring 15 procent. Ökningen har skett i Sydväst och Nordväst.

Andelen elever som blir antagna på kommunala gymnasieskolor är i nivå med genomsnittet för högskoleförberedande i regionen, med vissa regionala skillnader.

Det finns generellt sett en balans mellan utbud och efterfrågan.

Naturvetenskapsprogrammet (NA)

	Antal platser	Antal behöriga första-handssökande	Antal antagna	Andel antagna kommunal
Totalt	2 735	2 477	2 430	67 %
Sydväst	1 625	1 607	1 552	70 %
Sydost	67	61	67	100 %
Nordväst	536	501	511	40 %
Nordost	221	211	213	89 %
Västra Blekinge	121	97	97	100 %

Det tredje största programmet med 15 procent av samtliga antagna elever i årskurs 1 2023. Antalet platser på programmet har minskat något sedan 2021 men antalet sökande och antagna elever har varit på samma nivå. Andelen elever som blir antagna på kommunala gymnasieskolor är i nivå med genomsnittet för högskoleförberedande i regionen men med tydliga delregionala skillnader.

Programmet är i stort sett i balans i regionen, med vissa tendenser till ett överutbud.

Teknikprogrammet (TE)

	Antal platser	Antal behöriga första-handssökande	Antal antagna	Andel antagna kommunal
Totalt	1 320	1 056	1 134	72 %
Sydväst	712	570	614	73 %
Sydost	32	31	30	100 %
Nordväst	335	276	307	59 %
Nordost	140	101	101	74 %
Västra Blekinge	101	78	82	100 %

Det fjärde största programmet i regionen med 7 procent av samtliga antagna elever i årskurs 1 2023. Antalet sökande och antagna elever har minskat sedan 2021 med omkring 15 procent. Minskningen har skett i samtliga delregioner förutom Sydost där det dock är få antagna elever.

Andelen elever som blir antagna till kommunala gymnasieskolor är relativt hög, med vissa delregionala skillnader.

Det finns generellt sett ett överutbud av platser i regionen trots att antalet platser minskat de senaste åren.

Estetiska programmet (ES)

	Antal platser	Antal behöriga första-handssökande	Antal antagna	Andel antagna kommunal
Totalt	1 178	1 118	1 095	43 %
Sydväst	767	746	709	40 %
Sydost	29	22	23	100 %
Nordväst	274	229	240	36 %
Nordost	129	90	92	53 %
Västra Blekinge	42	31	31	100 %

Det femte största programmet i regionen med knappt 7 procent av samtliga antagna elever i årskurs 1 2023. Antalet sökande och antagna elever har i viss utsträckning ökat sedan 2021. Det är en relativt hög andel elever som blir antagna på fristående gymnasieskolor men det finns stora delregionala skillnader.

Generellt sett finns ett överutbud i regionen i samtliga delregioner.

Humanistiska programmet (HU)

	Antal platser	Antal behöriga första-handssökande	Antal antagna	Andel antagna kommunal
Totalt	86	81	78	100 %
Sydväst	66	68	66	100 %
Sydost	0	0	0	
Nordväst	20	10	12	100 %
Nordost	0	0	0	
Västra Blekinge	0	0	0	

Det klart minsta programmet i regionen med 0,5 procent av samtliga antagna elever i årskurs 1 2023. Antalet sökande och antagna elever har varit stabilt sedan 2021. Programmet finns enbart på kommunala gymnasieskolor i två delregioner.

Det finns ett överutbud i Nordväst men programmet är i balans i Sydväst.